

ISSN 1648-3251

Lu tute

vaikams apie gamtą.

242

2025 m. Nr. 5

KADA ATEINA KIŠKIŲ METAS

Kai tik žiema persirita į antrą pusę, prasideda kiškių metas. Ne elnių, ne briedžių, ne vilkų ar lūšių, o būtent **KIŠKIŲ**! Kodėl? Todėl kad nuo sausio arba vasario mėnesio ilgiausiai trykšta trykšta energija ir kelia tuoktuves.

Kanopiniai žvėrys poros ieško rudenį, plėšrūnai – žiemą, o kiškiai – nuo žiemos iki pat rudens. Taigi, striukauodegiai tikrai ilgai šėlioja. Ir ne šiaip sau: patelės per metus veda dvi arba tris, o kartais ir keturias vadas, tad **kiškių tuoktuves galima stebėti visą pavasarį ir visą vasarą.**

Kai tik ateina tuoktuvių metas ir patinėliai užuodžia poruotis pasiruošusios patelės kvapą, skuba ją susirasti. Juk kas pirmesnis, tam ir laimė pratęsti giminę gali greičiau nusišypsoti.

Jeigu prie patelės susirenka keli patinai – prasideda tikros varžytuvės: kuris stipresnis, kuris miklesnis, kuris greitesnis.

Maždaug savaitę apie poruotis pasirengusią patelę laksto, šokinėja, miklinasi kiškių patinėliai.

Įdomu, kad tuoktuvų metu galima nuspėti, kiek kiškių gyvena toje vietovėje.

Jeigu šalia patelės pastebi lakstantį tik vieną patinėlį, vadinasi, kiškių yra labai mažai. O jeigu matai šešių ar aštuonių ilgaausių grupę, žinok – toje vietovėje gyvena daug šių žvėrelių.

Po tuoktuvų, prieš atsivesdama jauniklius, patelė sausoje vietoje išrausia duobutę ir iškloja ją žolėmis ir pūkais, kad mažyliams būtų kuo šilčiau. Dažniausiai vienoje vadoje būna nuo trijų iki penkių kiškučių, bet kartais – ir šeši ar net septyni.

**Vos atsivesti
jaunikliai gerai
mato, būna
apaugę tankiais
plaukučiais,
yra palyginti
stiprūs ir jau po
pusvalandžio
gali judėti.**

Bet pirmomis dienomis jie kiūto susigūžę, niekur neina ir neskleidžia jokio kvapo, kad jų neužuostų plėšrūnai. Rūpestingos mamos kiškės mažylius žindo riebiu pienu ir jie greitai auga.

Kiškučiais
patelės rūpinasi
apie mėnesį, o paskui
palieka savarankiškai
gyventi.

**Jauniklių kailiukas labai greitai
peršlampa, todėl jiems ypač kenkia
šaltas, darganotas, permainingas
oras. Tad palinkėkime mažiesiems
šiųmetinukams palankių orų!**

PAMOKOS PĖDSEKIO mokykloje

PĖDSEKYS

Keliauja Tutė su Pitu per ažuolyną, bet ne šiaip ažuolyną, o per seną ažuolyną, kuriame gausu senolių ažuolų su žiojinčiomis drevėmis. Staiga kad šaus prie vieno drevėto galiūno, šalia kurio pūpsojo krūva mažų rudų granulyčių.

Kokia musė tau įkando, Tute?

Musė čia niekuo dėta, Pitai. Gali būti, kad turime progą išvysti tikrą įžymybę!

– Įžymybė? Nagi, kur ta įžymybė?
– Kantrybės, Pitai. Negi negirdėjai posakio: kantrybė – dorybė?
– Girdėjau, Tute, bet taip pat girdėjau, kad įžymybės mėgsta viešumoje puikuotis, – nusišypsojo peliukas.

– Gal kokios kitos įžymybės ir mėgsta, bet tik ne šita, – kaip kirviu nukirto Tutė.

– O kodėl ne šita?

– Todėl, kad tai labai paslaptingas vabalas, griežtai saugomas ne tik Lietuvoje, bet ir visoje Europoje.

– Nagi, Tute, tai kas tas paslaptingas vabalas? – spirgėjo peliukas.

– Šis paslaptingas vabalas yra niūriaspalvis auksavabalis, – pagaliau išpoškino pelėdžiukė.

– Noriu kuo greičiau jį pamatyti, – nekantravo Pitas.

– Ne taip paprasta, Pitai, niūriaspalviai auksavabaliai vystosi apie 4 metus ir didžiąją savo gyvenimo dalį praleidžia nematydami saulės šviesos. Taip yra todėl, kad iš kiaušinėlių išsiritusios jų lervutės gyvena giliai įsirausiusios į ąžuolų ar kitų lapuočių trūnėsius. Šiais trūnėsiais jos ir minta. O patį vabalą gali pamatyti... nebent paskutinėmis jo gyvenimo savaitėmis... – mįslingai dėstė Tutė.

– Paskutinėmis gyvenimo savaitėmis?.. – nustėro Pitas.

– Virtę dailiais vabalais niūriaspalviai auksavabaliai išroproja iš medienos trūnėsių ir keletą savačių skraido ieškodami sau poros. Paskui į trūnijančią medieną patelės

padedą kiaušinėlius ir nugaišta.

Taip prasideda naujos šių vabalų kartos gyvenimas. Bet bėda, kad niūriaspalviai auksavabaliai skraido tik šiltomis saulėtomis dienomis. Jei apsiniaukę, vėsu ar lyja, neverta tikėtis jų išvysti, – pasakojė pelėdžiukė.

– Tai mums pasisėkė, Tute. Šiandien tokia graži šilta diena! – nudžiugo peliukas.

– Labai tikiuosi, Pitai. Bet niūriaspalvis auksavabalis – didžiulis slapukas. Net specialiai jo ieškantiems mokslininkams ne visada pavyksta šį vabalą aptikti, – paaiškino pelėdžiukė.

– Jei šis vabalas – toks slapukas, tai kaip žinoti, kad jis čia apskritai gyvena?

Niūriaspalvio auksavabalio lerva

Pitai, juk pame-
ni, kad pėdsekystei
labai svarbu gyvūnų palieka-
mos veiklos žymės?

Hm... Tute,
tai mes ne veltui sto-
vime prie šito drevėto
ąžuolo, šalia kurio kaž-
kas pribėrė tų rudų
granulių?

– Žinoma, ne veltui, – nudžiugo Tutė. –
Niūriaspalviai auksavabaliai gyvena tik
senuose, pradėjusiuose trūnyti lapuo-
čiuose medžiuose. Ypač jiems tinka se-
noliai ąžuolai su žiojinčiomis drevėmis.
– Šio ąžuolo drevė išties įspūdinga, –
sutiko peliukas.

– Dar šie vabalai mėgsta šilumą, o šio
ąžuolo šonus taip gražiai šildo saulutė.
– Bet tokių medžių šiame ąžuolyne
matau ir daugiau, Tute, – suabejojo
Pitas.

– Taip, Pitai, bet prie šio ąžuolo dar
pūpso...

– Krūva mažų rudų granulyčių! –
neleido Tutei sakinio baigti Pitas.

– Tikra tiesa. Tik tos granulytės, kaip
sakai, yra auksavabalio kakučiai.
Kitaip tariant, žymė, išduodanti, kad
šiame medyje gyvena arba vis dar gy-
vena niūriaspalviai auksavabaliai!

NUOSTABŪS

Kaip smagu stebėti gyvūnų mažylius. Vieni visiškai bejėgiai, kiti jau po kelių valandų gali sekti paskui mamą, vieni auga gausioje šeimoje, kiti ne. O tu ar daug žinai apie gyvūnų mažylius? Pasitikrink savo žinias. Perskaitęs teiginį apie gyvūnus, išrink teisingą atsakymą. Iš raidžių, esančių prie pasirinkto atsakymo, perskaityk žodį ir baik užduotėlės pavadinimą. Tai ir bus užduotėlės atsakymas.

1. TIK ATSVISTŲ ĖŽIUKŲ SPYGLIAI BŪNA:

M – kieti ir aštrūs
J – minkšti ir šviesūs

4. PELĖ PER METUS GALI UŽAUGINTI:

A – iki 10 peliukų
N – iki 35 peliukų

2. ŠIKŠNOSPARNIAI VEDA:

I – daugiau nei 2 jauniklius
A – 1–2 jauniklius

3. VOVERĖS VIENOJE VADOJE BŪNA:

U – 3–10 voveriukų
M – mažiau nei 3 voveriukai

5. BRIEDĖ PAVASARĮ ATSVIEDA:

I – dažniausiai 1 briedžiuką
U – daugiau nei 3 briedžiukus

9. LAPĖ SU ATSVISTAIS LAPIUKAIS:

L – palieka olą
A – gyvena oloje, kol lapiukai paauga iki 2 mėnesių

8. TIK KĄ ATSVISTŲ ŠERNIUKŲ KAILIO SPALVA:

Ė – panaši į tėvų
I – nepanaši į tėvų

6. STUMBRĖ PER METUS ATSVIEDA:

D – 2–3 stumbriukus
K – 1 stumbriuką

7. TIK KĄ ATSVISTAIS STIRNIUKAIS RŪPINASI:

L – stirna, stirniukų motina
O – stirninas, stirniukų tėvas

10. KIŠKIUKAI ATSVIEDAMI:

A – akli bei pliki ir kelias dienas guli nejudėdami
I – regintys, apaugę tankiais plaukais ir po 20 minučių gali straksėti

AR ŽINAI?

Pasaulyje yra daugybė simbolių. Štai meilės ir gyvenimo džiaugsmo simboliu laikoma gervė, o bailumo – kiškis. Ar žinai, kokie gyvūnai simbolizuoja darbštumą, gudrumą ir kitus užduotėlėje minimus dalykus? Surašyk jų pavadinimus į laiptažodį, tuomet iš kita spalva pažymėtų langelių perskaitysi, kaip šie gyvūnai vadinami.

1. Šis paukštis į savo lizdą sugrįžta kasmet, todėl yra vaisingumo ir šeimos gausos simbolis.

2. Dėl juodos savo plunksnų spalvos šis paukštis siejamas su tamsa ir laikomas mirties bei nelaimių simboliu.

13. Visų paukščių karalius, kuris dėl ištvermės ir aukšto skrydžio simboli-zuoja šviesą, saulę, pergalę ir stiprybę.

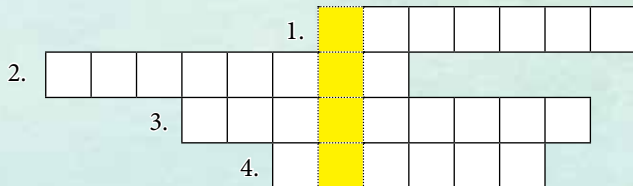
8. Šis gyvūnas prie vandens telkinių stato namelius, todėl laikomas veiklumo ir darbštumo simboliu.

4. Plėšrus gyvūnas, kuris yra laikomas agresijos ir jėgos simboliu.

7. M

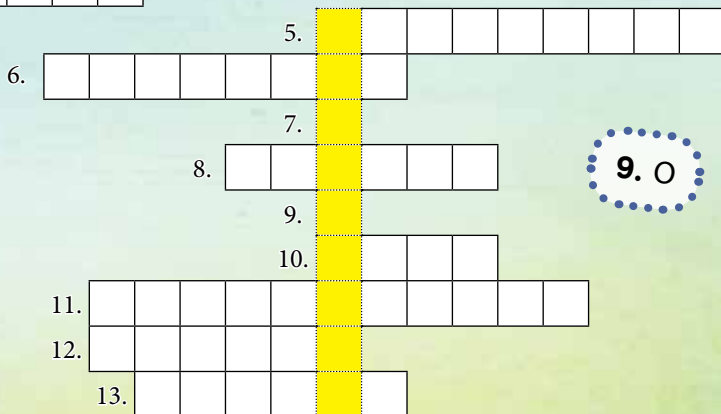
6. Šis vabzdys plasnoja laibais margais sparneliais ir yra laikomas grožio bei išdidumo simboliu.

10. Šis žvėrelis – tai apgaulės, gudrumo, klastos ir mokėjimo pataikauti simbolis.

3. Šis nedidelis paukštis gyvena ant žemės, bet daug laiko praleidžia čirrendamas danguje, todėl simbolizuoja dangaus ir žemės sąjungą.

9. O

5. Mažas vabzdys, o simbolizuoja darbštumą, taupumą, tvarkingumą, sunkų darbą.

11. Paukštis, kuris negali nečiulbėti, tad dėl malonios ir gaudžios giesmės yra meilės, ilgesio ir skausmo simbolis.

12. Šis paukštis – tai mokslo, žinių ir išminties simbolis.

KAILINIUOTĄ šilo gėlėlė

Vos tik po žiemos kaitriau pašviečia saulė, šiluose mėlynas galvelės nekantrauja kelti nepaprasto grožio gėlėlės, vadinamos šilagėlėmis. Tokį vardą jos gavo ne šiaip sau. Šios pavasario gražuolės auga tik šiluose – smėlinguose pušynuose. Smėlinga tokių miškų žemė greitai įšyla ir išgarina drėgmę, todėl šilagėlė ir skuba kuo anksčiau žydėti. Net pavasarinės šalnos ar netikėtai pabiręs sniegas gležnai mėlynžiedei nėra motais. Nuo šaltuko ją saugo šilti kailinukai.

Kur ieškoti šios dailios gėlėlės?

Tai, aišku, ten, kur daugiausia pušynų. O jų daugiausia Rytų ir Pietryčių Lietuvoje.

Šilagėlės labai mėgsta šviesą, tad auga atvirose vietose, kurias nuolat šildo saulė. Ypač joms patinka kalvelės ar per šilus vingiuojančių kelių pakraščiai. Čia šilagėlės dažniausiai ir linguoja nuo menkausio vėjo pūstelėjimo. Galbūt dėl to pūkuotos mėlynžiedės vadinamos ne šiaip šilagėlėmis, o **vėjalandėmis šilagėlėmis**.

Anksti pavasarį dar nedaug kas žydi, tad šilagėlės mielai lanko boružės, kamanės, drugiai, muselės – ir tos nepraskrenda pro šalį. Juk po žiemos visi gyviai skuba pasistiprinti, o geltonos šių gėlių žiedadulkės – puikus penas vabzdžiams.

Nuostabiais žiedais vėjalandės šilagėlės šilus išdabina balandį, kai kur jų dar galima aptikti ir gegužę. Iš pradžių gėlių žiedai būna susiglaudę ir kabo nusvirę kaip varpeliai. O kai tik skaisti saulė juos dažniau paglosto, žiedai plačiai atsiveria ir tampa panašūs į mėlynas žvaigždes.

Jeigu į šilą užsuksi birželį ar liepą, vietoje mėlyno žiedo išvysi šilkinį plaukelių gniūžulą – tai bebaigiančių nokti sėklų išaugos. Vėjalandės šilagėlės dauginasi tik sėklomis. Kaip ir pati gėlė, taip ir jos sėklos ypatingos – subrendusios ir išsibarsčiusios pačios įsirausia į dirvą. Kaip sėkloms tai pavyksta? Joms padeda išaugos, panašios į akuotą ar ūselį, kuris sukasi ir pamažu skverbiasi gilyn į žemę.

Tik jokia būdu neskink vėjalandžių šilagėlių. Juk jos dauginasi vien sėklomis, kurios subręsta tiksliai žiedui nužydėjus. Nerauk, nemindyk ir kitaip neskriausk jų. Tai labai retas ir saugomas augalas, be to – nuodingas. O pasigrožėti ir nufotografuoti gali. Juk tuomet nuostabią šilo gėlę džiaugsiesi ilgai ilgai.

Tik pažiūrėk, kaip tankiai stiebeliai ir pumpurai apaugę pūkeliais. Argi ne puikūs kailiniai?!

Paukščiai + katės = ?

Apie ką nors neįtikėtinai švelnaus sakome: švelnus kaip kačiukas. Kai kas nors mums rodo savo meilę prisiglausdamas, pastebime: meilus kaip kačiukas. Klausydamiesi gražių žodžių kartais imame ir ištariame: murkia kaip katinas. O jeigu... PLĖŠRUS KAIP KATINAS?

Tai ne juokai. Taip jau nutiko, kad žmogaus augintiniu ir mielu draugu tapo plėšrūnas. Pirmosios katės buvo prijaukintos ir pradėtos laikyti namuose maždaug prieš aštuonis tūkstančius metų Kinijoje ir senovės Egipte. Vėliau visame pasaulyje jos tapo ne tik švelniakailėmis augintinėmis, bet ir pagalbininkėmis gaudant nepageidaujamus graužikus.

Kai kurios naminės katės visą gyvenimą praleidžia namuose ir net nosies laukan nekiša. Tačiau šeiminkų neturinčios ar dažniausiai kaimuose gyvenančios katės mėgsta klajoti po miškus, pievas, pakeles ir krūmynus. Kaip manai, ką jos ten veikia? Žinoma, jas domina pelės. Dar ir kurmiai. Pelėnai. Kirstukai... O kas dar jas masina miškuose ir laukuose? Pievose šokuojančios varlės? Vargu, murklėms

ne itin patinka kvaksės. Bet štai paukščiai – visai kas kita. **Katės – iš prigimtųjų medžiotojos, o padangių skrajūnai – geidžiamas jų grobis.**

Katė neskraido ir negali sekti paskui paukštį į padangę, tačiau ji turi aštrius nagus, yra vikri ir geba tykiai prisėlinti prie nieko nenutuokiančio skrajūno. Suaugę paukščiai atsargūs ir moka išvengti plėšrūnų. O štai jų mažyliai – dar visai žiopiukai, todėl be galo daug jų sumedžioja laisvai visur šmirinėjančios naminės katės.

Manoma, kad mūsų šalyje jos

kasmet sudrasko apie 1 milijoną sparnuočių, o kai kuriose šalyse – dar daugiau. Pavyzdžiui, Australijoje nuo aštrių murklių nagų kiekvienais metais žūsta net 377 milijonai paukščių. Sunku patikėti? Deja, tai tiesa.

Tik nereikia pykti dėl to ant kačių. Dėl savo plėšrumo jos nekaltos. Šie gyvūnai iš prigimties yra medžiotojai ir taip išgyventi daugybę amžių juos mokė gamta. Taigi, **kad ir koks meilus būtų tavo kačiukas, jis niekada neišmoks neliesti paukštelių.** Net ir būdamas sotus neatsispirs medžioklės instinktui. Mat katės medžioja ne tik tuomet, kai yra alkanos.

Tad ką gi daryti? Kaip padėti mūsų paukščiams ir paukšteliams? O padėti visai paprasta. Jei tavo mylima katė įpratusi vaikštinėti lauke, nuo gegužės iki liepos, kol sparnuočiai augina jaunikius, neleisk jos vienos iš namų. Augintinei gali prisegti specialų pavadėlį ir eiti pasivaikščioti drauge. Juk būtų visai smagu!

O dar geriau, jeigu tokiu metu savo murklę palaikytum namuose, ypač naktimis. Kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose, rengiamos netgi akcijos „Laikykite kates namuose“. Akcijos dalyviai neišleidžia savo augintinių iš namų, kol paukščiai peri ir augina jaunikius. Taip jie išgelbsti nemažai bent jau soduose gyvenančių sparnuočių.

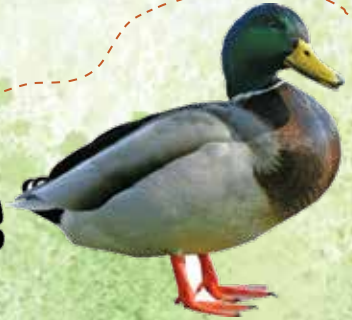
Pėdsakai

Išgirdo Tutė, kad Lietuvoje tai šen, tai ten užklysta rudasis lokys. Net į sostinę buvo užsukęs. Jau daugiau kaip 130 metų jis mūsų miškuose nebegyveno ir yra įrašytas į Raudonąją knygą. O kadaise rudieji lokiai laisvai klajojo po Lietuvos girias. Tad susiruošė Tutė ir pati paieškoti reto svečio. Bekeliaudama po miškus ji aptiko gausybę įvairių gyvūnų pėdsakų. O kokių – sužinosi išsprendęs užduotėlę. Ar žinai, kokių gyvūnų šie pėdsakai? Skirtingų spalvų pieštukais sujunk gyvūno ir jo pėdsakų paveikslėlius. Į atsakymų skyrelį įrašyk numerį, kuriuo pažymėti lokio pėdsakai. Ar pavyko atpažinti kitų gyvūnų pėdsakus, sužinosi kitame žurnaliuko numeryje.

1.

6.

2.

5.

9.

7.

3.

10.

4.

8.

11.

12.

BRIEDIS ☐ BARSUKAS ☐ VARLĒ ☐ VOVERĒ ☐ KRANKLYS ☐

Ar matei varinę GYVATĘ?

Ir kaip tik šio gyvūno žmonės nevadina: ir žibuliu, ir varine, ir auksine, ir geležine gyvate. Žiba jis iš tiesų kaip geležis ar varis, bet gyvate apšaukiamas nepelnytai. Tai juk driežas! Ir ne šiaip sau driežas, o bekojis. Pasaulyje tokių nepaprastų driežų yra

apie 80 rūšių, o mūsų šalyje gyvena tik vienas. Kuo jis vardu?

Susipažink – trapusis gluodenas.

Kadaise gluodenas, kaip ir kiti driežai, turėjo galūnes, bet ilgainiui jos sunyko ir... prasidėjo šio roplio vargai vargeliai. Užtiks kas ant kelmelio besišildantį ar miško takeliu šliaužiantį – ims ir išvadins gyvatę.

O juk gluodenas visai nenuodingas. Nuo įkrytulių ar priešų jis ginasi ne nuodais. Dantukais grybštelėti, žinoma, gali, bet dažniausiai stengiasi sprukti šalin ir pasislėpti.

Turi gluodenas ir kitą gynybos būdą – lengvai lūžtančią uodegą. Nustebai? Taip taip, tai visai

neprastas gynybos būdas. Sugriebs kas už uodegos – ji tik triokšt ir nulūžta. Atitrūkusi uodegos dalis dar ilgai rangosi ir sutrikdo užpuoliką, o gluodenas nieko nelaukdamas sprunka. Po kurio laiko uodega ataugo ir driežas vėl šliaužios kaip anksčiau.

Tokia gudrybė šiems ropliams išties praverčia. Juk saugotis jiems tikrai yra ko. Gluodenus gaudo suopiai, gyvatėdžiai, krankliai, usūriniai šunys, ežiai. Na, o patys driežai minta vabzdžiais, kirminais, sliekais, sraigėmis ir kitais smulkiais lėtai judančiais gyviais. Mat **lygioje vietoje gluodenai šliaužia lėtai – ne jų nosiai kokią pelytę pačiupti.**

Tačiau plaukia šie driežai gerai. Ir tarp augalų ar akmenų juda gana greitai, kaip gyvatės vinguriuodami visu kūnu.

Kaip atskirti gluodeną nuo gyvatės? Ogi visai paprastai: driežas žvilga metalo spalvomis, neturi angims būdingo tamsaus zigzago, odą keičia lopais, o ne neriasi kaip gyvatė. Dar jis mirkčioja ir dažniausiai užauga tik iki 30 centimetrų. Suaugusi gyvatė už driežą dukart ilgesnė, jos galva yra trikampė ir raštuota, o akies yzrds vertikalus.

Gyvena gluodenai dažniausiai šiluose, kur sausa ir šilta. Vasaromis dieną lindi slėptuvėje arba šildosi saulutėje, o sutemus ir naktį ieško maisto. Žiomas leidžia panašiose vietose kaip ir gyvatės: šiltuose urvuose po medžių šaknimis, išvarto- se, po sodybų pamatais.

Žiemoja didelėmis grupėmis, nes būryje visada šilčiau.

Šie žvilgantys driežai nuo gimtųjų vietų toli nešliaužia ir kasmet grįžta į tas pačias žiemovietes.

Na, o vidurvasaris gluodenams yra ypatingas metas. Kodėl?

Todėl, kad liepą šie ropliai susilaukia mažų, vos pusę gramo sveriančių, bekojų driežiukų.

Jeį kada aptiksi gluodeną, neskriausk jo. Juk tai toks nuostabus gyvūnas.

O kiek įkyrių vabzdžių jis išgaudo ir niekam žalos nedaro!

Miškas ir vėjas

Kas yra vėjas? Tai – oro srautas, judantis lygiagrečiai žemės paviršiui, o atsiranda jis dėl žemės paviršiaus temperatūrų skirtumo.

Silpnesnio vėjo mes dažniausiai net neįtame, nes esame prie jo įpratę. O miške? Ar

kada nors vaikščiodamas miške jutai, kaip pro medžius šnara vėjas? Kartais jis būna tylus ir švelnus, bet kartais – stiprus ir galingas. Vėjui pučiant miške, vyksta daug įdomių dalykų!

Gamtos pagalbininkas

Kaip vėjas padeda miškui augti? Jis paskleidžia sėklas! Kai kurios medžių sėklos, pavyzdžiui, klevo arba pušies, turi mažus „sparnelius“. Kai pučia vėjas, šios sėklos skrenda tolyn nuo motininio medžio. Nukritus sėklai į palankią terpę, ima dygti naujas medelis. Vėjas taip pat padeda skleisti žiedadulkes – tai labai svarbu, kad medžiai galėtų daugintis ir auginti vaisius.

Vėjas – miško siaubūnas

Kai vėjas būna labai stiprus, jis gali pažeisti net pačius stipriausius medžius. Kartais po smarkios audros miške galima pamatyti išrautus medžius su šaknimis. Tokie medžiai vadinami **vėjavartomis**. Vėjavartos gali būti pavojingos ir gyvūnams, ir žmonėms. Be to, jos pažeidžia kitus augalus ir kartais padeda plisti kenkėjams, nes pažeisti medžiai tampa palankia terpe kenkėjams maitintis. Kartais vėjas medžių neišverčia su šaknimis, bet nulaužia medžių stiebus. Tuomet tokie medžiai vadinami **vėjalaužomis**. Kai vėjas nulaužia medžio kamieną, dažnai visas medis yra sužalojamas ir nebegali toliau augti.

Vėjas – gamtos dalis

Vėjas yra svarbi gamtos dalis. Be jo nebūtų taip lengva sėkloms keliauti, augalams daugintis ar net gyvūnams rasti naujus namus. O miškas, kaip ir žmonės, turi išmokti prisitaikyti – jis auga, gyja ir atsinaujina net po stipriausios audros.

Ar žinojai?

- ▶ Vėjo padedamos pušų sėklos gali nuskristi nuo 50 iki 100 metrų, tačiau pučiant stipriam vėjui jos gali nukeliauti ir 200–300 metrų. Kai kurie tyrimai rodo, kad labai stiprūs vėjo gūsiai sėklas gali nunešti net už kelių kilometrų.
- ▶ Vėjas padeda ne tik miško augalams, bet ir paukščiams – kai kurie skraido tik naudodamiesi vėjo gūsiu! Taigi, vėjas – ir draugas, ir išbandymas miškui.

Iki pasimatymo miške!

Parengta pagal Valstybinių
miškų urėdijos informaciją

Valstybinių
miškų
urėdija
#DarbasKurMylime

LAUMŽIRGIS:

MAŽAS GAMTOS STEBUKLAS

Kiek mažų ir didelių
stebuklų tavęs laukia,
kai vasarėlė
išvilioja į gamtą.
Štai per laukus risno-
ja ilgakojai briedžiai,
pievoje tarp margaspal-
vių žiedų skraido ka-
manės, drugiai ir bitės,
o prie saulės spinduliuose
raibuliuojančių vandens tel-
kinių tarsi oro akrobatai nardo
žirgeliai. Taip taip, žirgeliai! Tik
ne keturkojai žinduoliai,
o šešiakojai vabzdžiai,
kuriuos esame įpratę
vadinti laumžirgiais.

Laumžirgiai mūsų planetoje gyvena jau apie 250 milijonų metų. Dar prieš atsirandant žmogui, jie skraidė tarp medžių ir milžiniškų paparčių ir kibiomis kojėlėmis ropojo asiūklių stiebais. Įdomu, kad per daugybę metų šių vabzdžių išorė beveik nepasikeitė.

Skraidančius žirgelius galima stebėti šiltuoju metų laiku ne tik prie vandens telkinių, bet ir toli nuo jų – pievose, pamiškėse. O stebėti šiuos vabzdžius labai smagu! Jie ilgai sklendo vienoje vietoje, tarsi sustoja ir kybo nemojuodami sparneliais, sugeba staigiai apsisukti ir netikėtai šauti stačiai į viršų. Skraidydami laumžirgiai gauda uodus, drugius, muses ir kitus vabzdžius. Lakiodami jie susiranda partnerį ir poruojasi, o kiaušinius deda tiesiai į vandenį arba ant vandens augalų.

Dėl nepalaujamo skraidymo, savito gyvenimo būdo ir vystymosi žirgelius galima laikyti mažais gamtos stebuklais.

Iš kiaušinėlių išsiritusios lervos yra nepasotinamos plėšrūnės. Žirgelių lervos 2–4 metus gyvena vandenyje ir gaudo įvairius vabzdžius, jų lervutes, dafnijas, net buožgalvius ir mažas žuvelas. Baigiantis pavasariui, nendrių ar kitų augalų stiebais arba lapais žirgelių lervos išropoja virš vandens ir stipriai įsitveria už augalų kibiomis kojomis. Lervų krūtinėje atsiveria kvėptukai ir būsimi vabzdžiai giliai įkvepia.

Įdomu stebėti, kaip kvėpuodamos lervos juda: keistai sudreba, išsitempia, rąžosi, kol išdžiūvusi odelė išilgai nugaros staiga plyšta. Po kiekvieno staigaus judesio iš išnarų mažu išlenda žirgelių priekinė kūno dalis: iš pradžių pasirodo krūtinė, paskui galva su didelėmis, iššokusiomis akimis, vėliau lyg iš kojinių išsimauna ilgos kibios kojos, beveik išsilaisvina ir pilvelis.

Štai tokios didelės žirgelių akys!

Minkšti žirgelių kūneliai staigiai atsilošia ir pakimba žemyn galva prilaikomi tuščiavidurių išnarų, stipriai prikibusių prie augalų stiebelių.

Štai iš kokios išnaros išsiritęs žirgelis.

Tik išsiritę žirgeliai dar gležni. Jų kūneliai kartkartėmis sudreba, susiūbuoja tai į vieną, tai į kitą pusę, džiūsta ir kietėja. Staiga vabzdžiai išsitiesia, jų pilvelių galas išlenda iš išnaros, o gyslomis tekantis vabzdžių kraujas (hemolimfa) po truputį ištiesina sparnus. Saulėje ir vėjyje jie greitai išdžiūsta. Dabar žirgeliai yra beveik du kartus didesni už savo išnaras. Sunku patikėti, kad jie galėjo tilpti tokiose mažutėse išnarose.

Kas lizdelio šeimininkės?

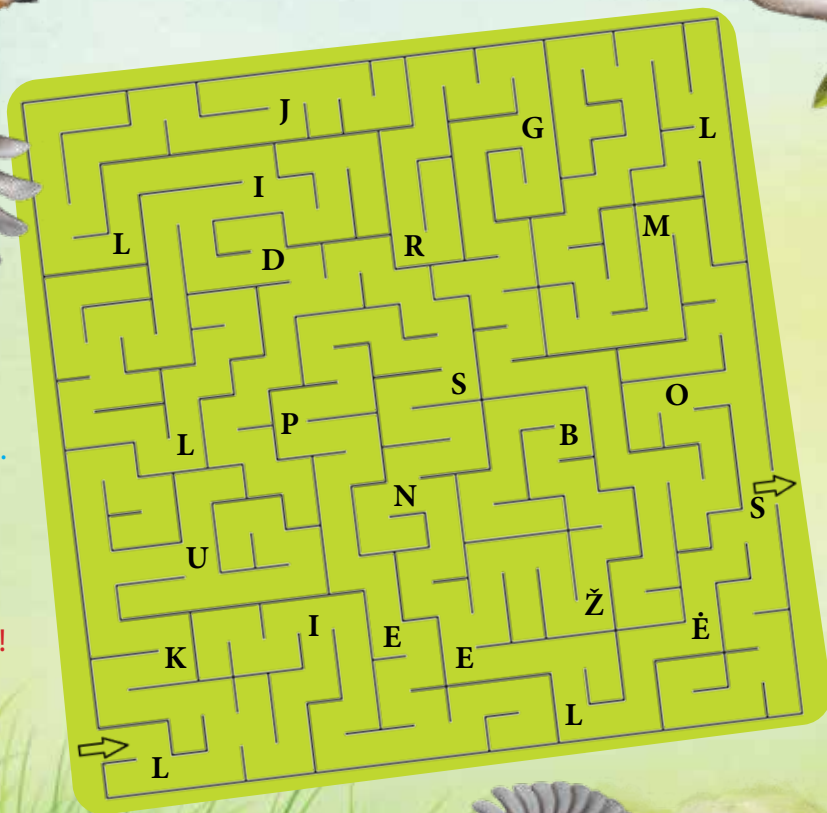

Po šapelį, po lapelį
Paukščiai surentė lizdelį,
Išperėjo vaikelius –
Cypsinčius, žavius, meilius.

Po muselę, po vabzdėlį
Jie nešioja į lizdelį.
Dirba, pluša net suplukę –
Sotūs bus visi paukščiukai!

Tai lizdelio šeimininkės –
Žalio miško giesmininkės,
Aš pažįstu jas, o tu
Ar žinai, kuo jos vardu?

**Padėk paukštei perskristi labirintą
ir nunešti savo vaikeliams lesalo.
Ar pažįsti šiuos paukščius? Jei ne,
lizdelio šeimininkių pavadi-
nimą sužinosi rinkdamas
ant paukštės kelio per
labirintą išmėtytas
raideles.**

Kas čia netinka?

TUTĖS
užduotėlė 5

Spręsdamas šią užduotėlę turėsi kaip reikiant galvelę pasukti! Perskaityk pateiktus apibūdinimus ir surašyk į langelius pavadinimus. Kiekvieno žodžio pradžia – tai to paties gyvūno pavadinimas. Kokio? Atspėk!

Tik neskubėk jo rašyti į atsakymų skyrelį ir siųsti Tutei. O ką tuomet siųsti? **Vienas iš šešių pavadinimų čia netinka.** Pagalvok – kodėl, įrašyk tą pavadinimą į atsakymų skyrelį ir pranešk Tutei. Būk atidus! Apibūdinimai nėra sudėti eilės tvarka!

* Ji tyliai skraido naktį, žiūri apvaliomis akimis ir paslaptinčiai ūkauja.

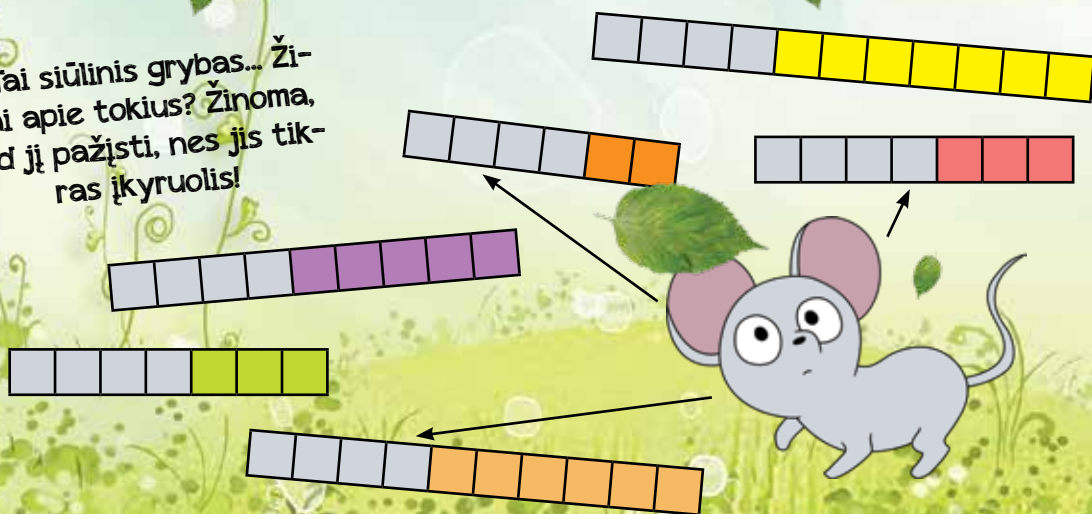
* Tai nedidelis plėšrusis paukštis, mintantis daugiausia graužikais, driekais ir vabzdžiais.

* Jį, labai panašų į pelę, dažniausiai sutiksi miškuose ar laukuose.

* Jis skraido, bet nėra paukštis. Ir ne vabzdys, bet gauda vabzdžius. Taip, tai šikšnosparnis. Tik kaip jis vadinamas?

* Tai žolinis augalas, žydintis violetiniais žiedais, o sėklas auginantis ankštyse.

* Tai siūlinis grybas... Žinai apie tokius? Žinoma, kad jį pažįsti, nes jis tikras įkyruolis!

Ar pažįsti paukščių

Ir kokių tik laikrodžių nebūna: elektroninių, mechaninių, sieninių, rankinių, stalinių... Yra ir saulės, smėlio, vandens ar net ugnies laikrodžių. Sunku įsivaizduoti, kaip šiandien gyventume be jų. Net ir paukščiai giesmes gieda tarsi pagal laikrodį, nors valandų nepažįsta. O gal vis dėlto pažįsta?

Jei staiga sustotų visi pasaulio laikrodžiai, ar žinotum, kada reikia eiti į mokyklą ar darželį? O štai paukščiai visuomet žino, kada jiems pradėti giedoti. Kiekvienos rūšies sparnuočiai savo giesmę pradeda ir garsiausiai čiulba tam tikromis valandomis. Pagal jų balsus netgi galima tiksliai pasakyti laiką.

Brėkstant rytui, viena pirmųjų naują dieną pasveikina dūminė **raudonuodegė**. Šis paukštelis ima čiulbėti pusę trijų nakties. Po penkių ar dešimties minučių jos balselį nustelbia **juodasis strazdas**.

Kai laikrodis rodo 3 valandas ir 5–10 minučių, tarsi čiurlenantis upelis pasipila **liepsnelės** giesmė. O netrukus, rodos, kas varpeliu ima tilindžiuoti – tai **didžioji zylė** skelbia savo dienos pradžią.

Laikrodžio rodyklei artėjant prie 4 valandos, užgieda **karietaitė**. Tik tokį ankstų rytą išgirsi melodingą jos giesmę. Kodėl? Mat kitu dienos metu šis paukštelis tikrai nuolat šaukia „**trr... trr...**“, tarsi ką traškintų.

● Varnėnas

● Žaliukė

● Kikilis

● Karietaitė

● Didžioji zylė

O kai pragysta **kikilis**, žinok, kad teliko 10 minučių iki 4 valandos ryto. Šį gražulį dažniausiai gali išgirsti, nes jis gyvena ir miške, ir sode, ir miesto parke. Ir skambiają giesmę dailus paukštėlis traukia beveik visą dieną.

○ Baltoji kielė

Vos tik laikrodžio rodyklė perkopia 4 valandą, ima čiulbėti **žaliukė**. Sodų gyventojas **varnėnas** su visais pasilabina likus kelioms minutėms iki 5 valandos ryto. O po keliolikos minučių tyliai užgieda **baltoji kielė**.

● Naminė pelėda

Pasveikinę tekančią saulę, giesmininkai kiek nurimsta, bet netrukus ir vėl kad ims plyšauti visokiais balsais: kas išgąsdintas suklykia, kas museles gaudydamas caksi, kas jauniklius mokydamas cypsi ar ilsėdamasis pupsi. Ir taip kiaurą dieną iki sutemų.

● Dūminė raudonuodegė

O kai atkeliauja vakaras, prabyla **naminė pelėda**. Išskrenda iš savo slėptuvės ir ūbaudama praneša: artėja 22 valanda. Paslaptingas „**uhuhuhū-ū-ū-ū**“ nakties tylą skrodžia iki 23 valandos.

● Juodasis strazdas

Jei ankstų rytą netingėsi išsirišti iš šilto patalo, galėsi patikrinti, ar tikslų laiką paukščių laikrodis rodo. Tik ilgai nedelsk, vasarai persiritus į antrą pusę, daugelis giesmininkų prityla ir ima ruoštis tolimai kelionei į šiltuosius kraštus.

● Liepsnelė

Iš ko suverti mamos karoliai

Giliai jūroje gyvena stebuklingas moliuskas. Ne ne, palauk, juk tai ne pasaka. Tai kodėl stebuklingas? Ogi savo kriauklėje jis augina nuostabų žvilgantį perlą... Cia jau įdomiau. Tik ar pačiam moliuskui dėl to smagu? Ar jis tikrai taip saugo ir brangina savo perlą, kaip apie tai rašo poetai?

Daugelį žmonių nuo senų laikų žavėjo perlai, o gamtininkus domino, kaip jie susidaro. Perlai susiformuoja šiltuosiuose vandenyse gyvenančių moliuskų kriauklėse. Tačiau kaip? Prieš penkis šimtus metų tvirtai tikėta, kad perlai kriauklės viduje atsiranda... moliuskui išsigandus žaibo. Nuo to laiko apie jų susidarymą būta įvairių nuomonių. Sutarta dėl vieno dalyko – tam, kad išaugtų perlas, būtina kažkaip pažeisti moliuską. Įžymusis gamtos tyrinėtojas Karlas Linėjus prieš daugiau nei du šimtus metų, pažeidęs moliusko kriauklę, išaugino pirmąjį dirbtinį perlą.

Dauguma šiuolaikinių mokslininkų teigia, kad perlą suformuoja į kriauklę patekęs svetimkūnis – smėlio kruopelė, parazitas ar kita smulki dalelė. Moliuskas iškart jį pajunta, o pajutęs ir norėdamas, kad šis jam netrukdytų, pradeda gaminti medžiagą, vadinamą perlamutru, kuri sluoksnis po sluoksnio apgaubia svetimkūnį. Sluoksnių daugėja, o perlas auga.

Paprastai perlai būna balti, kartais rožiniai. Esama ir žalių, mėlynų ar net juodų perlų. Natūralūs perlai nebūtinai yra apvalūs, jie būna ir netaisyklingų formų. Tačiau dar labiau stebina perlų dydžių įvairovė – jie gali sverti nuo kelių gramų

iki... Didžiausias rastas perlas svėrė daugiau nei 6 kilogramus! Jį užauginęs moliuskas – tridakna – buvo tikras milžinas!

Natūralių perlų žvejyba yra sunki ir pavojinga. Perlų žvejai – tai narai, galintys ilgai išbūti po vandeniu ir giliai ieškoti perlus užauginusių moliuskų. Deja, tos pastangos ne visada vaisingos. Juk nežinosi, ar kriauklės viduje tikrai yra perlas. Senovės perlų žvejai nedėvėdavo net akvalangų, taigi turėdavo labai ilgai išbūti po vandeniu nekvėpuodami.

Žinodami, kaip šie išskirtiniai brangakmeniai susidaro ir kaip sunku jų rasti, žmonės išmoko dirbtinai auginti perlus. Nors perlas gali susidaryti bet kuriame moliuske, kurio kriauklė turi perlamutro sluoksnį, dirbtiniai perlai auginami tik jūriniuose moliuskuose. Šiems sudaromos ypač geros sąlygos maitintis ir augti. Tačiau ir tada tokias grožybes išaugina tik 60 procentų gyvių, o „nuimant derlių“ moliuskai vis tiek žūsta.

Žinoma, perlai gražūs, tačiau kaip manai – ar tokia jų kaina nėra pernelyg didelė?

Lytutės Nr. 241 užduotėlių atsakymai

1 ŽALIEJI ŽEMĖS PLAUCIAI. KAS?

MEDŽIAI

2 KAS IMA ŽYDĖTI, KAI DAR SPAUDŽIA ŠALTUKAS?

HELEBORAS

3 PAVASARĮ GELTONAS, RUDENĮ BALTAS. KAS?

ŽĄSIUKAS

4 TAI NUTIKO NE ...

VIENĄ KARTĄ

5 REBUSAS

UGNIS

NEžinojai?

Skruzdėlės

neturi

plaučių.

KAS?

TUTĖS
užduotėlė

6

Sugalvojo Tutė užminti tau
mįslę, bet paslėpė ją po pa-
veikslėliais. Taigi pirmyn – iš-
spręsk rebusą ir perskaityk
mįslę. Jos atsakymą įrašyk į
atsakymų skyrelį ir pranešk
TUTEI.

● ● ● ● ● ● ●
v

● ● ● ● ● ● ●

● ● ● ● ● ● ●

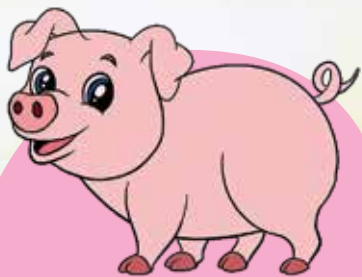
● ● ● ● ● ● ●

● ● ● ● ● ● ●

● ● ● ● ● ● ●

● ● ● ● ● ● ●

● ● ● ● ● ● ●

● ● ● ● ● ● ●

Lututė - **IŠMANUSIS** žurnaliukas vaikams apie gamtą!

Jeigu **Lututė**
tu skaitysi, mano
draugus pažinsi ir jų
balsus atskirsi!

Prenumeruok
Lututė 2025 metais
ir tyrinėk gamtą
IŠMANIAI!

Kiekviena
numeryje rasi
filmukų
apie įvairius
gyvūnus!

Prenumeruoti gali
www.knygutes.lt
ir visuose
Lietuvos pašto
skyriuose.

IŠMANIUOJU

įrenginiu nuskaityk
QR kodą

ir atskleisk
gamtos paslaptis!